

ЮРИДИЧНА ХРОНІКА

Микола Панов

доктор юридичних наук,
професор, академік НАПрН України,
завідувач кафедри кримінального права № 2
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)

Ірина Зінченко

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права № 2
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

(за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції
з кримінального права, м. Харків, 12–13 жовтня 2017 р.)

На базі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого 12–13 жовтня 2017 р. відбулася VII Міжнародна науково-практична конференція “Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації”, співорганізаторами якої виступили Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені ака-

Президія VII Міжнародної науково-практичної конференції
“Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації”

© Микола Панов, Ірина Зінченко, 2018

деміка В. В. Сташиса, Національна академія правових наук України, Національна академія прокуратури України. Захід було проведено за підтримки громадської організації “Всеукраїнська асоціація кримінального права”.

У роботі конференції взяли участь понад 150 науковців-спеціалістів із Національної академії правових наук України, Національної академії прокуратури України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Національного університету “Одеська юридична академія”, Національного університету “Киево-Могилянська академія”, Львівського державного університету внутрішніх справ тощо, а також вчені з Республіки Білорусь, Федеративної Республіки Німеччина, Республіки Польща, Киргизької Республіки. Із цікавими та змістовними доповідями на заході виступили представники Євразійського інституту наркополітики, судді, працівники правоохоронних органів України. Серед учасників було 5 академіків і 5 членів-кореспондентів Національної академії правових наук України, 27 докторів і 83 кандидати юридичних наук.

Роботу цього заходу відкрив ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, президент Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії наук України Василь Тацій. У вступному слові він зазначив, що вже сьомий рік поспіль правники з усієї України та із зарубіжжя збираються на такій конференції у Національному юридично-

Вітальне слово голови оргкомітету, доктора юридичних наук, професора, академіка НАН України, ректора Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, голови громадської організації “Всеукраїнська асоціація кримінального права” Василя Тація

му університеті імені Ярослава Мудрого для обговорення дискусійних і найбільш актуальних проблем боротьби зі злочинністю, а також вказав на цьогорічну тему заходу – кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації.

В. Тацій наголосив, що Україна перебуває на перетині глобалізаційних процесів, які справляють на розвиток суспільства як позитивний, так і негативний впливи. У сфері кримінального права позитивними моментами глобалізації є імплементація міжнародних стандартів кримінально-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина, запозичення досвіду побудови і діяльності правоохоронних органів іноземних держав у сфері боротьби зі злочинністю та втілення їх у вітчизняне законодавство і практику його застосування. Водночас процес глобалізації має й негативні наслідки. Українські ресурси (людські, економічні, природні) надзвичайно привабливі для кримінальних елементів. Це, зокрема, призводить до поширення транснаціональної злочинності – торгівлі людьми, органами чи тканинами людини, зброєю, наркотичними засобами, зростання масштабів кіберзлочинності, тероризму тощо. При цьому, на думку академіка В. Тація, деякі прагнення влади впровадити в нашої державі позитивний зарубіжний досвід виявилися непридатними в українських реаліях. Отже, попри ту швидкість, із якою глобалізація пронизує наше життя, необхідно дбати про збереження власних здобутків, традицій, особливостей менталітету, культури та надзвичайно потужного інтелектуального потенціалу нашого народу. Таким чином, перед Україною постає завдання продовжити інтеграцію у світове співтовариство і зберегти при цьому власну автентичність, увібрати переваги від глобалізації та вберегтися від небезпечних її проявів.

В. Тацій повідомив, що у межах проголошеної тематики на конференції заплановано обговорити широке коло питань, зокрема: теоретичні та методологічні засади реформування кримінального законодавства України в умовах глобалізації; джерела формування норм міжнародного кримінального права та його місце у національній правовій системі; впровадження позитивного міжнародного досвіду в сфері кримінального права у вітчизняну правотворчу та правозастосовну практику; кримінально-правові проблеми боротьби із транснаціональною злочинністю та корупцією на національному і міжнародному рівнях.

Академік В. Тацій побажав учасникам VII Міжнародної науково-практичної конференції “Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації” успішної роботи та висловив сподівання, що обмін думками вітчизняних науковців і практиків та їх зарубіжних

колег надасть можливість вирішити актуальні проблеми і визначити подальші шляхи розвитку нашої держави.

На пленарному засіданні заходу було заслухано доповіді, у яких визначалися принципи, фундаментальні проблеми обговорюваної на конференції теми.

Пленарне засідання Міжнародної науково-практичної конференції
“Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації”
у залі № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Доповідь доктора юридичних наук, професора, академіка Національної академії правових наук України, завідувача кафедри кримінального права № 2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Миколи Панова була присвячена глобалізаційним процесам та їх впливу на стан і розвиток кримінального права. Вчений зауважив, що розвиток світової цивілізації супроводжується планетарним єднанням та уніфікацією людської діяльності у різних сферах матеріального і духовного життя. Ця макротенденція має всеохоплюючий характер, інтегрується до змісту життя і діяльності всіх народів та держав, акумулюється ними. Процеси і явища, властиві такій тенденції, отримали назву глобалізації, або ж глобальних чи глобалізаційних (всесвітніх) процесів.

Академік М. Панов наголосив, що наразі категорія “глобалізація”, по-перше, має досить загальний і недостатньо визначений характер як за змістом, так і за обсягом: за обсягом вона суттєво виходить за межі таких категорій, як “держава”, “нація”, “суверенітет”, “національний інтерес” і тому знаходиться з ними у відносинах певних суперечностей. По-друге, процеси та явища, що становлять зміст глобалізації, мають гетерогенний характер, проявляються у низці випадків спонтанно. По-третє, найбільш суттєвим у загальній характеристиці глобалізаційних процесів є те, що

вони залежно від їх спрямованості та характеру впливу на матеріальну і духовну сфери життєдіяльності народів та держав поділяються на позитивні й негативні (“глобалізаційні виклики”). Останні призводять до шкідливих, украй збиткових і руйнівних (тяжких чи особливо тяжких) наслідків. По-четверте, механізм дії цих факторів на соціальне буття людей може виражатися у їх безпосередньому впливі на соціальні та інші (зокрема й державно-правові) практики, або в опосередкованому впливі через ідеї (ідеали) і погляди на масову свідомість та психологію людей, класів, груп і, таким чином, втілюватися, врешті-решт, у відповідні соціальні практики.

Доповідач констатував, що кримінальне право також зазнає суттєвого впливу з боку глобалізаційних процесів. На його думку, до позитивних глобальних факторів впливу на кримінальне право потрібно віднести ідеї всебічного кримінально-правового захисту людини та громадянина і водночас – обмеження заходів кримінально-правового впливу, що застосовуються до людини за вчинене кримінальне правопорушення. Ці ідеї, проголошені ще у XVIII ст. видатними представниками просвітницько-гуманістичного напрямку в кримінальному праві (як-от: Л. Монтеск’є, Ч. Беккарія, Вольтер), відображено в Декларації прав людини і громадянина 1789 р. – програмному документі Великої французької революції. У подальшому ідею захисту прав і свобод людини та громадянина було відображено у чисельних міжнародних актах, в яких закріплено права людини, засновані на принципах демократизму, свободи, рівності та справедливості, що мають універсальний характер. Фундаментальними і загально визнаними є, зокрема, право на життя, на незастосування до особи насильства, тортур або жорстокого чи принижуючого людську гідність поводження або покарання, право на захист честі та гідності. Ці права закріплено в конституціях більшості держав світу та, відповідно, у їх кримінальному законодавстві. Норми й інститути чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України) ґрунтуються на вказаних надзвичайно важливих і принципових конституційних положеннях щодо захисту людини, її прав, свобод та законних інтересів. Проте чинний КК України наразі не містить норм, які були б спрямовані на захист честі та гідності особи як однієї із найвищої соціальної цінності держави й суспільства, що безпосередньо визначено у ст. 3 Конституції України. Цей недолік КК України має негативні наслідки як з погляду необхідності реалізації визначених в Основному Законі України ідей та принципів, так і з точки зору обов’язковості реального правового захисту відповідних цінностей суспільства.

Доповідач також дослідив негативні глобалізаційні процеси, що потенційно впливають на стан і розвиток кримінального права та законодавства, а саме: вчинення злочинів, які відрізняються підвищеним ступенем суспільної небезпечності, мають значну регіональну розповсюдженість, вчиняються на територіях ряду держав, зокрема і в Україні (так звана інтернаціоналізація злочинності) та заподіюють значну чи тяжку шкоду суспільному життю. Це зумовлює встановлення необхідних заходів державного примусу – кримінально-правових заборон у законодавстві як засобів протидії таким процесам. До них доцільно віднести: по-перше, конструювання “деліктів створення небезпеки”, які посягають на безпеку держави, суспільства й особи, створюють небезпеку заподіяння їм значної або тяжкої шкоди чи поєднані із реальним заподіянням такої шкоди; по-друге, встановлення кримінальної відповідальності за діяння, пов’язані із застосуванням зброї та інших предметів, що використовуються як зброя. Ці злочини останнім часом набули поширеності й заподіюють тяжку чи особливо тяжку шкоду особі, суспільству, державі. Проте не в усіх випадках використання зброї передбачено в нормах КК України як ознака злочину, хоча відповідні діяння вчинюються досить часто саме у такий спосіб.

Наприкінці виступу М. Панов зазначив, що в умовах сьогодення конкретної історичної ситуації особливої актуальності набуває проблема боротьби зі злочинами проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, які є викликами глобалізаційного характеру. Ці злочини потребують належного регулювання у системі не тільки національного, а й міжнародного кримінального права.

У доповіді доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента Національної академії правових наук України, професора Львівського державного університету внутрішніх справ Вячеслава Навроцького йшлося про плюси і мінуси глобалізації у сфері кримінального права. Вчений зауважив, що глобалізація як процес всесвітньої інтеграції та уніфікації має всеосяжний характер і не оминає кримінально-правову сферу. Позитивні аспекти глобалізації у кримінальному праві очевидні. Це явище, принаймні щодо законодавства, сприймається як таке, що надає однозначні переваги усім, хто під час створення чи вдосконалення тексту кримінального закону сприймає вимоги міжнародно-правових актів і керується відповідними принципами та правилами. Альтернативи глобалізації немає, хоча б з огляду на те, що зобов’язання, прийняті під час підписання міжнародно-правових актів, підлягають безумовному виконанню. Утім, доповідач убачає і недоліки глобалізації у сфері кримінального права. На його думку, вони виявляються у: нестабільності

вітчизняного кримінального законодавства; внесенні відверто зайвих змін у чинний КК України; порушенні системи кримінального закону; розладнанні термінологічної основи кримінального законодавства; появі багатьох статей, які фактично не застосовуються в Україні, тощо.

Учений також зазначив, що наслідки глобалізації не оминули й правозастосовну практику в сфері кримінального права. Тут вони пов'язані головним чином із упровадженням правових позицій, викладених у рішеннях Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Позитивним є те, що вітчизняна правова система, нехай і повільно, але все ж таки відходить від засад позитивізму, починає вбачати у кримінальному праві живу систему, діє на тих самих принципах, що і правові системи держав, які досягли очевидних успіхів у забезпеченні верховенства права та диктатури закону. Проте негативним є те, що існує об'єктивна неспроможність українських юристів, вихованих у старих традиціях, досягнути зміст положень, якими керується ЄСПЛ.

Завершуючи свій виступ, В. Навроцький констатував, що глобалізація зачіпає всі аспекти кримінального права. Поряд із, безумовно, позитивними результатами вона має і небажані наслідки. Їхня мінімізація чи ліквідація сприятиме самостійному розвитку вітчизняного кримінального права, реалізації його завдань, інтеграції у світову культуру, що буде на користь Україні.

Зацікавленість учасників конференції викликала доповідь “Особливості кваліфікації злочину на підставі принципу громадянства за кримінальним законодавством України і Республіки Білорусь”, підготовлена кандидатом юридичних наук, доцентом, директором ДУ “Науково-практичного центру проблем укріплення законності і правопорядку Генеральної прокуратури Республіки Білорусь ВАСИЛЕМ МАРЧУКОМ. Вчений зазначив, що вивчення норм кримінального законодавства зарубіжних держав свідчить, що межі кримінальної юрисдикції щодо діянь, учинених за межами держави її громадянами, визначаються по-різному. Зокрема, умовно можна виділити чотири законодавчі підходи у визначенні юрисдикційних підстав кримінальної відповідальності: повна персональна юрисдикція; обмежена персональна юрисдикція; юрисдикційне правило подвійної кримінальності (подвійної злочинності); диференційована юрисдикція. Аналіз приписів ст. 7 КК України дає підстави для висновку, що законодавець України дотримується обмеженої кримінальної юрисдикції. У Республіці Білорусь зміст розглядуваних принципів зовсім інший. У КК Республіки Білорусь закріплено диференційований підхід, що побудований на різних юрисдикційних підставах кримінальної відповідальності. Базовим є юрисдикційне правило про подвійну кримінальність. Проте щодо деяких злочинів на-

ціональний кримінальний закон застосовується незалежно від положень, обов'язкових щодо місця вчинення діяння.

На думку В. Марчука, диференційований підхід у визначенні меж персональної юрисдикції є оптимальним. При впровадженні диференційованого підходу винятки з правила про подвійну кримінальність у кримінальному законі доцільно формулювати на підставі таких критеріїв: діяння має визнаватися злочином згідно із національним кримінальним законом; діяння не є злочином за кримінальним законом держави, на території якої воно було вчинене; вчинене діяння є тяжким або особливо тяжким злочином; цей злочин спрямований проти інтересів держави, громадянином якої є відповідна особа.

Доповідач наголосив, що у практиці застосування білоруського кримінального закону правові наслідки вчинення громадянином Республіки Білорусь злочину та території іншої держави не враховуються під час кваліфікації злочину. Інша позиція означала б можливість поширення на території держави дії зарубіжного кримінального закону.

Обговорення наукових доповідей продовжилось на секційних засіданнях, які працювали за чотирма напрямками. Так, на першій секції було розглянуто загальні питання реалізації завдань і функцій кримінального права в умовах глобалізації. З доповідями та науковими повідомленнями на цій секції виступили доктори юридичних наук, професори В. Мисливи, В. Ємельянов, О. Литвинов, С. Денисов та інші вчені.

Другу секцію було присвячено дослідженню кримінально-правового забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина, суспільних і державних інтересів в умовах глобалізації. У її роботі взяли участь, зокрема, доктори юридичних наук, професори П. Хряпінський, Т. Денисова, О. Житний, С. Мохончук. На круглому столі цієї секції йшлося про кримінально-правові заходи боротьби з корупцією.

Під час роботи третьої секції учасники заходу розглянули роль кримінології та інших наук кримінально-правового циклу у забезпеченні сталого розвитку України в умовах глобалізації.

На четвертій секції молоді вчені досліджували вплив глобалізаційних процесів на теорію і практику боротьби зі злочинністю.

Розглянувши й обговоривши проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій і правозастосовній діяльності, на завершення роботи VII Міжнародної науково-практичної конференції було прийнято рекомендації, у яких констатовано викладене нижче.

Розвиток світової цивілізації супроводжується планетарним єднанням та уніфікацією людської діяльності у різних сферах матеріального і духовного життя: у виробництві, техніці, науці, медицині, фінансах, культурі,

політиці, державотворенні тощо. Ця тенденція має всеохоплюючий характер, інтегрується до змісту життя і діяльності всіх народів та держав, акумулюється ними. Притаманні їй процеси і явища отримали назву глобалізації, або глобальних чи глобалізаційних (всесвітніх) процесів.

Наразі категорія “глобалізація” є недостатньо визначеною як за змістом, так і за обсягом. З одного боку, вона суттєво виходить за межі таких категорій, як “держава”, “нація”, “суверенітет”, “національний інтерес”, а з другого – процеси і явища, що становлять зміст глобалізації, поряд із позитивними властивостями (що в цілому є загальним правилом) в низці випадків можуть мати негативний характер – призводити до шкідливих, у край руйнівних наслідків. Як приклад можна навести значне розширення шкідливих видів виробництва, безпрецедентне забруднення навколишнього середовища, розповсюдження зброї масового знищення людей, неконтрольований обіг наркотичних, сильнодіючих та отруйних речовин, поширення СНІД-інфекцій, прояви агресії та експансії у міждержавних відносинах тощо.

Усі процеси і явища глобального характеру (фактори) залежно від їх спрямованості та характеру впливу на матеріальну і духовну сфери життєдіяльності народів та держав є підстави поділяти на позитивні й негативні. Механізм дії цих факторів на соціальне буття людей (в узагальненому вигляді) може виражатися у їх безпосередньому чи опосередкованому впливі на масову свідомість та психологію людей, класів, груп і, таким чином, втілюватися у відповідні соціальні практики.

Глобалізаційні процеси (фактори) активно впливають на всі сфери життя людства, суспільств, держав, зокрема на їх державно-правові інститути. Не оминув цей вплив і кримінальне право. До позитивних глобальних факторів впливу на кримінальне право необхідно віднести ідеї всебічного кримінально-правового захисту людини та громадянина і водночас – обмеження заходів кримінально-правового впливу, що застосовуються до людини за вчинене кримінальне правопорушення.

Найбільш важливі й актуальні кримінально-правові проблеми боротьби зі злочинністю глобального характеру, що потребують міждержавних узгоджених підходів, є предметом обговорення та рішень міжнародної спільноти, їх результати нормативно закріплено у міжнародних нормативно-правових актах і значною мірою впливають на зміст національного кримінального права багатьох держав. Не випадково в ч. 1 ст. 3 КК України визначено, що Кримінальний кодекс України ґрунтується на Конституції України та загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права. Закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, що містяться у міжнародних договорах,

згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України (ч. 5 ст. 3 КК України).

Особливий вплив на кримінальне право мають прояви окремих видів злочинів глобального характеру, тому боротьба з ними потребує узгодженого міждержавного правового регулювання. Угоди між державами, що містять кримінально-правові положення, передбачають їх включення (імплементацію) в національне кримінальне законодавство. Проте вказані "конвенційні" норми за формою і змістом мають відповідати основним принципам національного права та правилам законодавчої техніки чинного КК України.

Позитивними глобалізаційними процесами, що впливають на кримінальне право, доцільно визнати і тенденції конвергенції (зближення) держав та правових систем, зокрема й у сфері кримінального права. Розвиток сучасного кримінального права України дає змогу успішно гармонізувати КК України з кримінальним законодавством Європи, про що свідчить їхнє взаємопроникнення та взаємозв'язок. З'ясувалося, що розбіжності в кримінальному праві різних правових систем, на яких раніше було акцентовано увагу, більшою мірою пов'язані не із сутністю того чи іншого кримінально-правового явища, а з його юридичною формою, правовими традиціями, правовою культурою, законодавчою технікою тощо. Євroatлантичний напрям розвитку України є чітким і визначальним орієнтиром для подальшого розвитку кримінального законодавства України під кутом зору сприйняття позитивного і кращого досвіду боротьби зі злочинністю. Водночас указаний розвиток має пов'язуватись зі збереженням кращих досягнень науки та практики вітчизняного кримінального права і традицій кримінального законотворення. Зближення правових систем та національних законодавств (апроксимація) має ґрунтуватися на ідеях правової держави та верховенства права, що визнається в Україні конституційним принципом і на рівні правотворчої діяльності має бути реалізованим через систему принципів кримінального права.

Негативними глобалізаційними процесами, що потенційно впливають на стан та розвиток кримінального права й законодавства, необхідно визнати об'єктивно існуючі поширені явища (фактори) злочинного характеру (злочини), що характеризуються підвищеним ступенем суспільної небезпечності, мають значну регіональну поширеність, вчинюються на територіях низки держав (так звана інтернаціоналізація злочинності) та заподіюють тяжку чи особливо тяжку шкоду суспільному життю. Це й обумовлює встановлення відповідних кримінально-правових заборон як засобу протидії таким процесам. До них варто віднести: по-перше,

злочини “небезпечного характеру” (делікти створення небезпеки), які посягають на безпеку держави, суспільства й особи, створюють небезпеку заподіяння останнім істотної шкоди чи поєднані з реальним заподіянням такої шкоди. Законодавець виокремлює спеціальні види безпеки: основи національної безпеки, громадської безпеки, безпеки виробництва, безпеки руху й експлуатації транспорту тощо, і достатньо повно регламентує кримінальну відповідальність за відповідні посягання у нормах Особливої частини КК України. Проте в чинному КК України не виокремлено інформаційної безпеки (в сфері використання ЕОМ), екологічної безпеки, безпеки споживачів, хоча в дійсності посягання на відповідні сфери суспільних відносин поширені й українською небезпечні. Такі діяння безпідставно не розглядаються як такі, що пов’язані з порушенням небезпечного стану суспільних відносин і не отримують у законі належної правової оцінки. Так, склад “незаконного виготовлення, збуту або транспортування з метою збуту підакцизних товарів” (ст. 204 КК України) не охоплює особливо тяжких наслідків цього злочину. Склад “умисне введення в обіг на ринок України небезпечної продукції” (ст. 227 КК України) не передбачає шкоди здоров’ю чи життю споживачів, хоча ця шкода буває тяжкою і навіть особливо тяжкою. Норми КК України, що встановлюють відповідальність за злочини проти довкілля, у більшості своїй не враховують, що ці посягання пов’язані з порушеннями екологічної безпеки та здатні створювати великі загрози для життєдіяльності людей. Так само повною мірою не відображають небезпечного характеру злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп’ютерів), систем комп’ютерних мереж і мереж електрозв’язку норми Розд. XVI Особливої частини КК України, хоча низка таких злочинів може бути пов’язана із заподіянням чи створенням загрози заподіяння тяжких або особливо тяжких наслідків для людей, суспільства, держави.

Підвищений ступінь суспільної небезпечності становлять злочини, пов’язані із застосуванням зброї та інших предметів, що використовуються як зброя. Ці діяння останнім часом отримали значне поширення, вони здатні заподіювати тяжку чи особливо тяжку шкоду правоохоронюваним відносинам. Утім, не в усіх випадках використання зброї наразі передбачено в нормах КК України як ознаку злочину, хоча відповідні діяння вчинюються досить часто саме у такий спосіб. Зокрема, відсутня вказана ознака (“застосування зброї”) при заподіянні умисного тяжкого тілесного ушкодження (ст. 121 КК України), в складах розбою (ст. 187 КК України), вимагання (ст. 189 КК України), викрадення вогнепальної зброї (ст. 262 КК України), незаконного заволодіння транспортним

засобом (ст. 289 КК України), викрадання наркотичних засобів (ст. 308 КК України) тощо. Через це у чинному законодавстві не відображено повною мірою підвищений ступінь суспільної небезпечності указаних злочинів, що негативно впливає на державно-правові заходи боротьби з ними.

В умовах сьогодення особливо актуальною убачається боротьба зі злочинами проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (Розд. XX КК України), насамперед із найманством, відповідальність за яке встановлено у ст. 447 КК України. Найманство – це виклик глобалізаційного характеру. Воно набуло велетенських масштабів, вчинюється у багатьох країнах світу (Сирія, Лівія, Єгипет, Ємен, Ірак, Придністров'я тощо), пов'язане із заподіянням особливо тяжких наслідків. В Україні найманство поширене в східних регіонах – Донецькій і Луганській областях. У зв'язку з цим вказаний злочин потребує нового ґрунтового осмислення.

Негативними факторами глобального характеру, що мають потенційний вплив на кримінальне право, треба визнати також корупційні злочини, злочини насильницького характеру, торгівлю людьми, викрадення людей, злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, злочини проти сім'ї та неповнолітніх. Указані фактори можуть бути визнані такими, що мають реальний вплив на кримінальне право, його норми й інститути за умови їх поглибленого вивчення, встановлення щодо кожного із них обов'язкової наявності необхідних і достатніх підстав та критеріїв криміналізації (декриміналізації) і пеналізації (депеналізації) відповідних суспільно небезпечних діянь.

Вислухавши й опрацювавши пропозиції науковців щодо проблем кримінально-правового забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації, конференція запропонувала:

– на національному рівні протидії злочинності виділити такі напрями розвитку сучасного кримінального права України, як: удосконалення диспозицій статей КК України, що передбачають ознаки тероризму, екологічних злочинів, злочинів у сфері комунікацій, відмивання “брудних грошей” тощо; пришвидшення процесів імплементації норм міжнародних договорів у КК України; більш широке застосування універсального та національного принципів кримінально-правової юрисдикції України; вирішення питання про врахування вироків судів іноземних держав; урегулювання проблем видачі й передачі злочинців іноземній державі чи міжнародному суду; удосконалення законодавства щодо відповідальності за вчинення злочинів організованою групою й злочинною органі-

зацією; легітимація таких обставин, що виключають злочинність діяння, як контрольована поставка, застосування зброї, спеціальних засобів і фізичної сили; удосконалення підстав обов'язкового та безумовного звільнення від кримінальної відповідальності представників державних органів, упроваджених в організовані злочинні угруповання, тощо;

– передбачити у чинному КК України відповідальність за образу і наклеп, оскільки його сучасна редакція не містить норм, які були б спрямовані на захист честі та гідності особи як однієї з найвищих соціальних цінностей держави і суспільства, як це має місце в кримінальному законодавстві більшості держав світу. Такий недолік КК України має негативні наслідки з погляду на необхідність реалізації проголошеної в Конституції України ідеї всебічного правового захисту прав і свобод людини та громадянина;

– удосконалити низку новел чинного КК України, згідно з якими спеціальна конфіскація як різновид інших заходів кримінально-правового характеру може застосовуватися до неосудних або до осіб, які не досягли віку кримінальної відповідальності. Наразі ці законодавчі рішення (ч. 3 ст. 96²) суперечать приписам ч. 1 ст. 2 КК України, відповідно до якої підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину. Викликає сумнів і обґрунтованість встановлення в КК України можливості застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру, оскільки це суперечить принципу особистої винної відповідальності. Указані відхилення від основних принципів кримінального права у правотворчості є неприпустимими, позаяк пов'язані з порушенням прав і свобод людини та громадянина, що означає порушення принципів законності й верховенства права як необхідних складових і обов'язкових умов функціонування правової держави;

– звернути увагу на дослідження та вирішення проблеми спеціальної конфіскації доходів, отриманих від вчинення злочинів, або майна, вартість якого відповідає вартості таких доходів, а також майна, обладнання чи інших засобів, що використовувались чи призначались для використання під час вчинення злочинів.

Із метою удосконалення кримінальної відповідальності за корупційні злочини:

– повернути до примітки ст. 364 КК України, де надається визначення істотної шкоди та тяжких наслідків як ознаки цього складу злочину й інших складів, що містяться у відповідному розділі, слово “якщо”, яке свідчило про можливість визнання наслідками шкоди немайнового характеру (фізичної, моральної, політичної тощо), адже, вилучивши

його, законодавець залишив у диспозиціях відповідних статей вказівку на спричинення шкоди ‘правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб’. У чинній редакції примітка до ст. 364 КК України суперечить змісту диспозицій низки статей Розд. XVII Особливої частини КК України;

– включити до переліку корупційних злочинів, що міститься в примітці до ст. 45 КК України, ст. 365 “Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу” та ст. 369³ КК України “Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань”, оскільки відповідні злочини можуть мати ознаки корупції. Незважаючи на те, що названу мету в диспозиції ст. 365 не зазначено, в реальних життєвих ситуаціях перевищення влади найчастіше вчинюється саме з метою одержання неправомірної вигоди, тим більше, що остання може бути вигодою і ‘нематеріального або негрошового характеру’. Тому складно уявити ситуацію, коли працівник правоохоронного органу перевищує надану йому владу, переслідуючи при цьому мету, яку не можна було б визнати ‘метою одержання неправомірної вигоди’. Що ж до ст. 369-3, то зазначена новела з’явилася у КК України згідно із прийнятим законом, де слово “корупція” було наявне у назві: “Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань”;

– додати до кола потерпілих, яке визначено у ч. 1 ст. 55 Кримінального процесуального кодексу України таких суб’єктів, як держава і суспільство. Про доцільність цього свідчить аналіз складів корупційних злочинів, що містяться у примітці до ст. 45 КК України, практика застосування відповідних кримінально-правових норм, а також досвід боротьби з такими суспільно небезпечними діями;

– виключити з диспозиції ч. 1 ст. 365² КК України вказівку на такого суб’єкта, як ‘службова особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб’, оскільки: по-перше, заборону на його відповідальність за таке діяння встановлено в подальшому тексті цієї ж статті; по-друге, визнання службової особи суб’єктом цього злочину суперечить приписам статей 364 і 364¹ КК України, у яких передбачено відповідальність за зловживання повноваженнями з боку службових осіб публічного й приватного права;

– виключити із санкцій частин 1 і 2 ст. 368² КК України “Незаконне збагачення” додаткове (обов’язкове) покарання у виді конфіскації майна, оскільки призначати це покарання неможливо через те, що відповідні злочини не належать до категорії тяжких чи особливо тяжких, як того вимагають положення Загальної частини КК України (ч. 2 ст. 59);

– привести у відповідність до положень частин 1 і 2 ст. 55 КК України санкції ч. 4 ст. 220¹, ст. 220², ч. 1 ст. 365² КК України, які наразі передбачають покарання у виді “обмеження” (ч. 4 ст. 220-1) та “позбавлення” права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до десяти років. По-перше, у санкції ч. 4 ст. 220-1 указано покарання, якого не існує в Загальній частині КК України (ст. 55) у виді “обмеження” права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; по-друге, максимальна межа цього покарання становить 10 років, тоді як у ч. 1 ст. 55 КК України – 3 роки, а в певних випадках (абз. 2 ч. 1 ст. 55 КК України) – 5 років;

– зважаючи на необхідність покращення кримінально-правової охорони продовольчої безпеки в умовах глобалізації ринку харчових продуктів, необхідно вдосконалити диспозицію та санкцію ст. 227 КК України (“Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції”). Нині мінімальний розмір предмета цього злочину дорівнює 500 нмдг (на 1 січня 2017 р. – 400 тис. грн). З урахуванням зазначеної вартості небезпечної продукції під дію цієї норми не підпадають факти продажу простроченої харчової продукції з “подвійним” маркуванням, виготовлення готових страв у закладах громадського харчування тощо, оскільки такі порушення, як правило, здійснюються в менших розмірах. Існуюче основне покарання у виді штрафу від 8 500 до 17 000 грн навряд чи є відчутним для винних осіб (тим більше, коли мінімальна вартість партії товару має бути не меншою ніж 400 тис. грн).